

Romano kher – Rómsky dom, o.z.

Romano vakeriben

Rozprávanie Rómov – zbierka prác účastníkov literárnej
súťaže v rómskom jazyku Amari čhib – Náš jazyk

Bratislava 2013

ROMANO KHER
RÓMSKY DOM

Rozprávania Rómov – zbierka prác účastníkov literárnej súťaže v rómskom jazyku Amari čhib – Náš jazyk, ktorú realizovalo občianske združenie Romano kher – Rómsky dom. Publikácia je vytvorená pre potreby programu a je jeho súčasťou.

MINISTERSTVO ZAHRAJNIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Projekt bol realizovaný s finančnou podporou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Romano kher – Rómsky dom.

NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI
OPEN SOCIETY FOUNDATION

Projekt Rómske dokumentačné a informačné centrum bol podporený sumou 87 732 eur z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je

financovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009-2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation. Cieľom projektu Rómske dokumentačné a informačné centrum je Posilnenie aktívneho občianstva.

Názov: **Romano vakeriben**

Zostavovateľka: **Agnes Horváthová**

Úprava rómskeho jazyka: **Stanislav Cina**

Grafická úprava: **Stella Hanzelová**

Počet strán: **40**

Rok vydania: **2013**

ISBN: **978 – 80 – 971441 – 1 - 1**

EAN: **9788097144111**

Vydavateľ: **Romano kher – Rómsky dom, o.z., Bratislava**

Tlač: **Trophis s.r.o.**

<http://www.romanokher.eu>

© Romano kher – Rómsky dom, o.z.

Nepredajné.

Ilustrácia na prednej strane obálky:

Nikola Gapčová (12 rokov), Základná škola s materskou školou, Hlavná ulica, Hrabušice

Ilustrácia na zadnej strane obálky:

Alex Samko, (12 rokov), Základná škola s materskou školou, Železničná ulica, Jelšava

OBSAH

Úvodom	4
Denisa Zajacová: Sar džalas o Milanis peske te roden buti	5
Ako išiel Milan hľadať prácu	6
Júlia Tokárová: Editkake jakhora	7
Editkine oči	7
Simona Rezanková: Drom pro čhonoro	8
Cesta na Mesiac	9
Matúš Mirga: Sovnakuňi	10
Zlatá	12
Marcela Rusnáková: Kalo veš the parno učhaj	14
Čierny les a biely tieň	16
Jozef Oláh: Amari križovatka	18
Naša križovatka	19
Radoslav Dudy Koťo: Radko the rukono Badi	20
Radko a psík Bady	21
Alžbeta Gáborová: O vakeriben pale 2. themutno mariben	22
Rozprávanie o druhej svetovej vojne	23
Alexandra Balogová: Belavo andalo zegos	24
Modré z neba	25
Gabriela Poláková: O čhavengro uliben	26
Narodenie dieťaťa	26
Sára Keňová: Parušago	27
Pohreb	28
Dominik Bendík: E Karačoňa	28
Vianoce	29
Vanesa Bendíková: Agorutno phure butípena	31
Remeslo predkov	31
Miloš Čonka: Bijav	32
Svadba	34
Sára Holdiová: Manuš saves peske mekbuter ľikerav	35
Človek, ktorého si najviac vážim	36
Kristián Oračko: Romano pelda: Romaňi lavutareskeri familija	37
Rómsky príbeh: Rómska hudobnícka rodina	39
O súťaži Amari čhib – Náš jazyk	40

ÚVODOM

Hovoríte po rómsky? Viete, že rómčinu ako oficiálny jazyk našej národnostnej menšiny môžeme používať viac ako dvadsať rokov? V roku 2011 ju ako svoj materinský jazyk uviedlo vyše 122 tisíc obyvateľov Slovenska. Žiaľ, väčšina z nich pozná rómčinu len v jej hovorenej podobe. Ako má slovenčina niekoľko nárečí, aj naša rómčina má niekoľko podôb, a tak v roku 2008 bola štandardizovaná. Rómsky jazyk už má svoju spisovnú podobu, aby sa žiaci z východu, či z juhu Slovenska učili napríklad rovnakú rómsku gramatiku.

Už ste skúšali písať v spisovnej rómčine? Mali by sme vedieť vychutnať si krásy nášho materinského jazyka. Mali by sme sa učiť v ňom tvoriť, pohrať sa s ním ako maliar s farbami alebo záhradník s kvetinami, lebo najmä nám - Rómom by malo záležať na tom, aby sme náš jazyk rozvíjali a uchovali aj pre ďalšie generácie.

O tom, že písať po rómsky je zložitejšie ako hovoriť, sa presvedčili aj účastníci literárnej súťaže Amari čhib – Náš jazyk. Do celoslovenskej súťaže, ktorú vyhlásilo občianske združenie Romano kher – Rómsky dom, sa mohli zapojiť žiaci a žiačky základných škôl a mládež do 15 rokov v treťom štvrtroku 2013.

Súťaž i tento zborník je súčasťou projektu, ktorý sme realizovali s finančnou podporou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd.

V zborníku nájdete spomienky starých Rómov, rozprávanie o hudobníkoch, rómskej svadbe, či o Vianociach. Zatiaľ sú to len začiatočnicke literárne dielka, nik nevie, či práve z ich autorov raz nevyrastú nasledovníci našich slávnych rómskych spisovateľov Dezidera Bangu či Eleny Lackovej.

Agnes Horváthová

DENISA ZAJACOVÁ**SAR DŽALAS O MILANIS PESKE TE
RODEN BUŤI**

*Autorka má 15 rokov. Je
žiačkou Základnej školy
Kukučínova vo Vranove nad
Topľou.*

Pre vatra sas bari bokh. O Roma na kernas buŭi, na sas len kaj te keren. Dživlas odoj jekh čhibali romňi, vičinenas la Bengerica. Pre savorende dareso viduminlas a kerlas opre jekhe avres. O Roma pen buter vesekeদিনenas te markernas, na kaj tebi ke pende feder enas. Phuro vajdas lake avke vakerlas: „Bengerica, Bengerica, soda ča tu keres?! Fuj, kampil amenge ajse rozbroja maškaramende? Buŭi nane, bokhaluvas. Vidumin dareso, kaj le romenge pre vatra te pomožinel odel.“

Bengerica pes zaladžana a solacharda, hoj dareso viduminela feder pre dalo roma. Avľa ko Milanis the phenda leske: „Lačhes bi elas te bi buči elas. Le gadžen hin savoro the amen nane nič. Oda nane spravodlivo. Dža andre khangeri palo Del a mange les, kaj amen te del daresavi buŭi. The amen sam leskere čhave.“

O Milanis geľa palo Del andre khangeri, kľekindža pašo oltaris a cichones pes modlinlas. Dikhľa les o kostelnikos the phenda peske: „Dareso andre kada ela hoj o Rom avľa andre khangeri!“ Garuđa pes pašo oltaris. Jekhvar hazdel o Milanis o šero the vakerel: „Ta tu pro Roma bisterdal? Dikh sar bokhaluvas. Džanas, hoj kampil te keren buŭi, ale buŭi amen mušines te den!“ O kostolnikos pašo oltaris vičinel: „Aveha tajsa. Me tumenge kodi buŭi arakhava!“

O Milanis ačhiľa kľudno a phenda: „Mišets, tajsa avava. Ale sar amenge kodi buŭi na arakhes chudeha!“ O Milanis geľa pre vatra te vakeren le Romenge so pes leske ačhiľa. Odi rat pes ňiko na hadinda ani namarda. Savore užarnas so ela pre aver d'ives. O kostolnikos dikhľa, hoj vareso namištes ta denašľa palo rašaj. O rašaj leske phenda: „Akana hin savoro pre tiro šero, kaj te zaarakhes e bari kaštuni socha Devleskeri.“

Pre aver džives džal o Milanis andre khangeri, imar pašo vudar pes modlinel. Hazdel opre o šero a so na dikel? E bari kaštuňi socha Devleskeri našľila. O Milanis chudňa te vičinen: „Hej! Kaj sal Devloro miro? Kaj? O kostolnikos pes garuđa pašo oltaris the vičinel.“ „Geľom le Romenge buťi te roden!“ počoral asalas, „haaaah“. O Milanis zvičinda: „les hin ale bacht,“ chosel peske o nakh andre baj, „avke mištes, hoj rodel, te la dži do akana naarakľa.“ The la rodel dži adadžives.

AKO IŠIEL MILAN HĽADAŤ PRÁCU

V osade bola bieda a hlad. Rómovia nerobili, nemali kde. V dedine žila jedna Rómka, jazyčnica, volali ju Bengerica - Čertica. Na každého niečo vymyslela a podpichovala jedného proti druhému. Rómovia sa viacej vadili a bili, ako boli k sebe dobrí. Starý vajda jej takto dohovára: „Bengerica, Bengerica, čo to len stváraš?! Fuj, treba nám také rozbroje? Robotu nemáme, hladujeme. Vymysli niečo, čo by ľuďom v osade pomohlo, a nie rozoštvávalo!“ Bengerica sa zahanbila a sľúbila, že niečo vyhúta. Prišla k Milanovi a vraví mu: „Dobre by bolo, keby sme do roboty chodili. Gádzovia majú všetko, a my nič. To je nespravodlivé! Choď do kostola za Bohom a popros ho, aby nám dal nejakú robotu. Aj my sme jeho deti!“

Milan šiel do kostola. Skrúšene si kľakol pred oltár a potichu sa začal modliť. Zbadal ho kostolník a pomyslel si: „V tom niečo musí byť, keď Róm prišiel do kostola!“ A schoval sa za oltár. Naraz Milan dvihne hlavu a hovorí: „Tak ty si na nás, Rómov, zabudol? Pozri, ako hladujeme. Vieme, že treba pracovať, ale tej roboty by si nám mal najprv dať!“ Kostolník spoza oltára zakričal: „Príd zajtra. Ja vám dnes pôjdem robotu pohľadať!“ Spokojný Milan hovorí: „Dobre, zajtra prídem. Ale keď tú robotu pre nás nenájdeš, tak ti bakuľkou kosti spočítam!“ Milan odišiel do osady a porozprával, čo bolo. A hľa! Nikto sa v ten večer nebil, nehádal, všetci čakali, čo sa stane na druhý deň. Kostolník videl, že niečo nie je v poriadku. Utekal to oznámiť farárovi. Ten mu však povedal: „Teraz je na tebe rad, aby si niečo vymyslel, ako zachrániť drevenú sochu Krista.“ Na druhý deň ide Milan do kostola, od dverí sa už modlí. Zdvihne oči, a čo nevidí? Namiesto veľkej sochy Krista stála tam celkom maličká. Milan kričí: „Hej! A kde je ti otec?“ Kostolník spoza oltára: „Išiel Rómom

robotu hľadať!“ „Ten má ale šťastie,“ hovorí Milan, utierajúc si soplavý nos do rukáva, „aspoň, že ju hľadá, keď ju ešte doteraz nenašiel. Ináč by už dávno nebol medzi živými!“

JÚLIA TOKÁROVÁ

Autorka má 13 rokov. Je žiačkou Základnej školy Biskupická ul. v Bratislave.

EDITKAKE JAKHORA

Sas jekh buka čhajori Editka, odi čhajori naštik diklaj, vašoda maj kori sas. Jekh di geja li peske andri khangeri te modlinen, mi o Deloro la del sastipen upre late jakhora, te megin li dikhel o šukar luma, te le dades. Kanak li aja andri khangeri, nasaj odoj niko čak oj korkori, bešja peske the modlinda, šunda vajsavo hangos, na džanelas ko oda. Oda hangos sas le Devlesko, phučľa latar soske li avka rovel the soske avka zorales modlinel, the čhajori leske phendľa: „Na dikhav pal ko sal? Oj lake phendľa: „Me som tro Del, me tuke šegitinava.“ Čhajori mek leske phendľa, hoj dukhal la o jiloro, nane la ňiko čak dado hin la. O Deloro astardľa lake vasta the phendľa lake: na dara čhajori romaŇi, akanik dža khere, pal kana raťaha upre uštesa, the dikhesa. Čhajori geja te soven pal raťaha kana uština megin nadikja ništa. Bares oj rovelas hod o Deloro la chochaďa. Čak o Del la na chochaďa. Kanak e čhajori geja andri bota, odoj kamja te cinel lole ruži la dajorake upri šira. Romani čhajori so na džandľa dikhen, phendľa botoškinake, hoj ola ruži nane lole! Me na kamav parne, me kamav lole mre dajorake upri šira, akor džandľa čhajori hoj oj dikhel na jakhorenca, vaj le jileha.

EDITKINE OČI

Bolo jedno malé dievča, volalo sa Editka. Toto malé dievčatko bolo nevidiace. Jedného dňa sa vybrala do kostola pomodliť sa a poprosiť Boha o uzdravenie jej očí, aby videla krásy sveta a aj svojho otca. Keď išla do kostola, nebol tam nikto, to dievčatko tam bolo samé. Sadla si a začala sa potichučku modliť. Ako sa modlila,

započula hlas. Nevedela, kto to je, ale ten hlas bol od Boha. Opýtal sa jej, že prečo tak plače a tak dôrazne sa modlí. Dievčatko odpovedalo: „Ja nevidím a ty si kto?“ On jej odpovedal: „Ja som tvoj Boh, ja Ti pomôžem.“ Dievčatko odpovedalo: „Bolí ma strašne srdce, nemám tu na svete nikoho, iba otca.“ Na to jej Boh chytil ruky a povedal: „Neboj sa, teraz pôjdeš domov a keď sa ráno zobudíš, uvidíš to, čo si chcela.“

Dievčatko sa vybralo domov a išlo spať. Ráno, keď sa zobudilo opäť nevidelo nič. Myslelo si, že aj Pán Boh ju oklamal, ale on ju neoklamal.

To rómske dievčatko išlo do obchodu a chcelo kúpiť červené ruže pre svoju mamu na hrob. Povedalo predavačke: „Tie ruže nie sú červené, nechcem biele ruže, chcem červené pre moju mamu na hrob.“ Vtedy nevidiace dievčatko zistilo, že nevidí očami, ale srdcom.

SIMONA REZANKOVÁ

DROM PRO ČHONORO

Autorka má 15 rokov. Je žiačkou Základnej školy Kukučínova vo Vranove nad Topľou.

O cikno Matkus uščila a dikhľa pre peskero vadžos peskere phralores le Paľkus. „Ušči!“ vičinel o Paľkus. „Sidžar! Adadžives rači peske daha drom pro čhonoro.“ „Pro čhonoro?“ dikhel pre leste o Matkus zasuto. „A sar tut kames te dochuden ko čhonoro? Nane amen raketa!“ „Ma av dilino!“ phenel leske o phureder phral. „Džaha pro čhonoro le dadeskero motorihä. Adadžives hin parasovin the akanakes hino o čhonoro andro splnos. Akor hino o drom biphandler a lačhes pes amenge šoferinla, bo aňi but motora na ena pro drom. But manuša pal kada na džanel, mušinas kada te skerkerel.“ „Ta pre dalma the palma,“ phendä o Matkus. „Džas akor pro čhonoro! Mušinas pes tates te urđen, bo pro čhonoro hin igen šil.“ O Matkus sas odvažno the sas pre dojekh zabava. Sar pen o phrala urde, pocichones gele andre le dadeskero garažis, ile o motoris the našartinde. O Matkus phenel: „Paľku visaraha pes dži tosara khere?

„Bo le dadeske kampil o motoris andre buti.“ „Džanes, hoj ha na dara Maťkus tut nič.“ Palo čhoneskero drom, oda ani nane dur. Ča peršo pes mušinas te dochuden pro drom. Sar avle avri paš o foros, pre phuv perelas buchlo pasos čhoneskero vudut. O Paľkus pridiňa o plinos, džalas pal koda buchlo pasos the a o motoris pes ispidľa andro čhoneskero švetlos.

„No a imar pes dochudňam pro čhoneskero drom,“ Sodujdžene radisaľonas. „Akana tut Maťkus mištes chude.“ O drom sas šlisko sar ľegos. Džalas igen opre. „Chude tut! Chude tut!“ furt vičinlas o Paľkus pro Maťkus. O Maťkus pes chudelas sar klieštos. Ča akana chudne baro šmikos. O Maťkus peľa pre zorali phuv. A uštila rovno pre peskero vadšos.

CESTA NA MESIAC

Malý Maťko sa zobudil a uvidel vedľa seba sedieť svojho brata Paľka. „Vstávaj,“ kričí Paľko, „ponáhľaj sa! Dnes večer sa vyberieme na Mesiac.“ „Na Mesiac?“ pozerá Maťko na Paľka ešte ospalý. „A ako sa chceš dostať na Mesiac? Ved' nemáme raketu!“ „Nebud' hlúpy,“ hovorí mu starší brat, „pôjdeme na Mesiac s otcovým autom. Dnes je piatok a práve je spln mesiaca. Vtedy je na ceste a na diaľnici menej áut a dobre sa nám bude šoférovať. Veľa ľudí o tom nevie, musíme to využiť!“ „...pre mňa, za mňa,“ povedal Maťko, „ideme na Mesiac. Musíme sa teplejšie obliecť, lebo na Mesiaci je veľmi zima.“ Maťko bol veľmi odvážny a bol za každú zábavu. Bratia sa obliekli, potichučky išli do garáže po auto a naštartovali. Maťko sa pýta: „Paľko, do rána sa vrátíme? Lebo otec auto potrebuje do práce.“ „Vieš, že áno, neboj sa! Po ceste na Mesiac to nie je veľmi ďaleko. Najprv sa musíme dostať na diaľnicu.“ Keď už vyšli von z mesta, na ceste sa im ukázala široká farebná dúha. Paľko ešte viacej pridal na plyn a auto sa ponorilo do farebnej dúhy. „No, už sme tu! Dostali sme sa až na Mesiac,“ radovali sa. „Teraz sa, Maťko, drž!“ Cesta bola klzká ako ľad. Auto vyšlo s nimi hore, až do kopca. „Drž sa! Drž sa!“ stále vykrikuje Paľko na Maťka. Maťko sa držal ako kliešť. Naraz dostali veľký šmyk. Maťko spadol na tvrdú zem. A zobudil sa rovno na svojej posteli.

MATÚŠ MIRGA**SOVNAKUŇI**

Autor má 14 rokov. Je žiakom Súkromného osemročného gymnázia Z. J. Mallu v Kremnici. Príbeh získal 2. miesto v kategórii II. A.

Kaj sas, kaj na sas, dživelas jekh phuro rom the la romňaha. Na sas len čhavore, ta so duj džene sas korkore the čore. Jekhvar sar avka bešenas pašo bov, ta peske vakerenas: „So amen keraha korkore, kana amen ňiko nane, aňi čhavore so amen opatrinena kana avaha nasvale?“ Sar avka vakerenas valeko lenge durkinelas pre blačkica. E romňi phenel le romeske: „Jožkus, dža dik vareko amenge marel pre blačkica.“ O Jožkus geľas avri, ale ňikas na dikhľas, ta geľa pale, the phenel la romňake: „Marko, kaj tiri godľ džal, ňiko avri nane.“

Bešľa peske o Jožkus pale pašo bov the pijelas pipa. Pale jepaš ora šunen hoj valeko adaj avri rovel. Gele te dikhel so duj džene, the pašo vudar dikhle andre cikni perňica cikne čhavores. Lile le čhavores andro kheroro. Sas tato avka les odučharde the dikhle hoj oda nane čhavoro ale čhajori. Ačhile lošale. La čhajora sas sovnakune bala the belave jakha. Ta phenel o phuro la phurake: „Te na rodena la čhajora, avka la amenge mukaha.“ ňiko la na rodelas, avka e čhajori ačľiľa kije phuro rom the phuri romňi. La čhajora sas sovnakune bala avka la dine nav „Sovnakuňi“.

Sar džanas o dživesa the o čhona e čajori polokes barolas, sas igen šukar the godľaver. Kana sas la čhake dešupandž berš o phure nasvalile. Nasas len so te chal ta phende la Sovňakuňake mek džal andro veš pro chuchura the mek ľidžal o chuchura andro kaštjeli, andre kuchňja the te biknel len. Ta e čhaj pes urďa, ľila peske peha le džuklores, te geľa andro veš. Sar phirel avka phirel palo veš the chuchura na te na te arakhel.

Rovibnaha peske bešľa pre phuv the akavka vakerel le džukloreske: „So amen keraha te na arakhaha o chuchura, ta miro phuro dad the miri daj merna andre bokh?“ Sar akada o džukloro šundľa ta ačalľila la Sovnakuňake the bašolas pre late. Cirdľas la roklatar, o džukloro denašľa anglal, the sar dikhľas o chuchura terďolas the bašolas. E Sovňakuňi pal leste kedlas o chuchura.

Na pregeľa aňi ora the e Sovňakuňi kediňa jekh košíkos chuchura. Bara lošaha geľa andro gav the othar andro kaštjeli. Sar džalas le chuchurenca prekal e bar, dikhľa la o raj grofo the phučel latar hoj so and'a andro košíkos. Phend'a leske: „And'om andre kuchňija o chuchura, mek man vaš oda den valesavo balevas, krumpľici the kotororo maro.“

O grofo phend'a: „No dikhav hoj tu mek kadaj na salas ta sikhavav tuke kaj hi e kuchňa.“ Sar avka džalas laha o grofo na džalas o jakha tele te mukel pal late. Mindik pre late dikhľas, e čhaj pes ladžalas. Sar avle andre kuchňa o grofo vičind'a le kucharis the phend'a leske kaj te lake del vaš o chuchura chaben. O kucharis diňa la Sovňakuňake vašo chuchura pherdo košos chabena. E Sovňakuňi leske šukar palikerďa the bara lošaha pes ľila khere. Sar džalas prekal e bar, pale la ačhaďa o grofo the phučel latar hoj kaj bešel. Joj phend'a: „Palo gav le dadeha the la daha andro cikno kheroro.“ O grofo čak šunlas the phend'a: „Odoj bešen čak o Roma.“ O grofo pes ľila the avľa khere andro kaštjelis. Vičind'a peskera romňija - grofka the phenel lake: „Adaďives andre bar dikhľom igen šukara čha, dičholas avri avka sar tu kana salas terneder. Av manca kijo Roma so bešen palo gav, paš o veš, aj te ola čha dikhes.“

E grofka sar šund'a pal e čhaj, mind'ar bešľa pro hintovo the o grasta len ligende dži paš o Roma. Durkinde lenge pro vudar. O Rom phuterďa o vudar the phenel: „Hin man ajso čoro kheroro, nasam barvale, sam čore, ale so hi amen, oda tumenge kinal'inaha.“ O grofo phend'a: „Kaj hi tiri čhaj, so sas te bikenel o chuchura andro kaštjelis?“

O phuro Jožkus darand'ila, ale o grofo phenel: „Madara nič, čak vičin la čha!“ O Jožkus, bara daraha, la čha vičind'a. Sar e Sovnakuňi ačhila pašo vudar the dikhľa la e grofka astard'a pes jilestar the phenel le grofoske: „Ada hi amari čhaj.“

O grofo phučel le Jožkustar: „Ada hi tiri čhaj?“ O Jožkus andre dar phend'a: „Ta joj nane mire ratestar, ale kamav la avka sar te avlas miri. Rakhľom la jevende paš miro vudar, ta ľiľom la andre te na faďinel. Nasas amen čhavore ta lošand'ľam lake the parvard'am la avri the la romňaha.“ E grofka phučel le Jožkustar: „Kaj hi oda perňica ande savi sas e čhajori, kana la rakhľal paš o vudar?“ Le Jožkus kri romňi

e Marka phend'a hoj perňica hi andre cikni kasňica. Ta gela andre cikňi kasňica the and'a e perňica. Sar e grofka dikhľas e perňica, phend'a le grofoske: „Ada hi amari čhajori so la il'a lakeri pestunka, kana avle andro kaštijelis o Turci.“

O phuro Jožkus sar oda šund'as ta peľa tele, e Marka mukľa baro roviben, hoj so jon akanak kerena, bo jon hine the čhore the nasvale. Kana oda šund'a e Sovnakuňi rovlas the joj. Mangelas la grofka kaj lenge te šegitinel. E grofka phend'a: „Na daran nič na mukaha tumen kaj te meren andre bokh!“ O Jožkus sar šund'a, ta ačhľila smirošno the pal'ikerďa la grofkake. E Sovnakuňi bešľa le grofoha the la grofkaha pro hintovo the gele khere andro kaštijeli. Pro aver d'ives bičhadas e grofka le kočiši le hintovoha vaš o phure. O Jožkus the la Markaha maj na pele tele andri loš, kana lenge sikhada o grofo o kher kaj dživena. Sas lošale hoj dživena jekhetane the la Sovnakuňaha andro kaštijelis.

Ada paramisi mange phend'a o raj Ľubo Tököli. Pal'ikerav leske vaš leskero vakeriben.

ZLATÁ

Kde bolo, kde nebolo, žil jeden starý Róm so ženou. Nemali deti, boli sami a chudobní. Raz, ako tak sedeli pri peci, si vraveli: „Čo budeme robiť sami, keď nikoho nemáme, ani deti, čo nás opatria, keď budeme chorí?“ Ako sa tak rozprávajú, niekto im zakľopal na okno. Žena hovorí mužovi: „Jožko, choď pozrieť, niekto nám búcha na okno.“ Jožko šiel von, ale nikoho nevidel, tak išiel späť a hovorí žene: „Marka, čo ti šibe, blázníš? Veď nikto vonku nie je!“

Sadol si Jožko späť k peci a ďalej si pofajčieval z fajky. Za pol hodinu počujú, že niekto vonku plače. Išli sa pozrieť obidvaja, pri dverách videli v malom vankúši malé dieťa. Zobrali dieťaťko do domčeka. Bolo teplo, tak ho odokryli a videli, že to nie je chlapček, ale dievčatko. Boli šťastní. Dievčatko malo zlaté vlasy a modré oči. Hovorí starý starej: „Ak dievčatko nebudú hľadať, tak si ju necháme.“ Nik ju nehľadal,

preto dievčatko zostalo pri starom Rómovi a starej Rómke. Dievčatko malo zlaté vlasy, preto jej dali meno „Zlatá“.

Ako išli dni a mesiace, dievčatko pomaly rástlo, bolo veľmi pekné a múdre. Keď malo pätnásť rokov, starčekovia ochoreli. Nemali čo jesť, preto povedali Zlatej, aby išla do lesa na hríby a aby hríby zanesla do kaštiel'a, do kuchyne a predala ich.

Dievčina sa obliekla, zobrala si so sebou psíka a išla do lesa. Ako chodí, tak chodí po lese, a hríby nie a nie nájsť. Plačúc si sadla na zem a takto hovorí psíkovi: „Čo budeme robiť, keď nenájdeme hríby? Môj starý otec a stará mama zomrú od hladu.“ Keď toto počul psík, rozumel Zlatej a zabrechal na ňu. Potiahol ju za sukňu, ušiel dopredu a ako videl hríby, zastal a brechal. Zlatá za ním zbierala hríby. Neprešla ani hodina a Zlatá nazbierala jeden košík hríbov. S veľkou radosťou išla do dediny a odtiaľ do kaštiel'a. Ako išla s hríbami cez záhradu, videl ju pán gróf a spýtal sa jej, čo priniesla v košíku. Povedala mu: „Priniesla som do kuchyne hríby, aby mi za ne dali nejakú slaninu, zemiaky a kúsok chleba.“

Gróf hovorí: „No vidím, že si tu ešte nebola, tak ti ukážem, kde je kuchyňa.“ Ako tak s ňou ide, nevedel z nej spustiť oči. Stále hľadel na ňu a dievčina sa hanbila. Keď prišli do kuchyne, gróf zavolať kuchára a povedal mu, aby dievčine dal za hríby jedlo. Kuchár dal Zlatej za hríby plný kôš jedla. Zlatá mu pekne poďakovala a s veľkou radosťou sa vybrala domov. Ako išla cez záhradu, zase ju gróf zastavil a spýtal sa jej, kde býva. Ona povedala: „Za dedinou s otcom a mamou v malom domčeku.“ Gróf len počúval a povedal: „Tam bývajú len Rómovia.“

Gróf sa zobral a prišiel domov do kaštiel'a. Zavolať svoju manželku – grófku a povedala jej: „Dnes v záhrade som videl veľmi pekné dievča, vyzerala tak, ako ty, keď si bola mladšia. Pod' so mnou k Rómom, čo bývajú za dedinou, pri lese, musíš to dievča vidieť!“ Keď grófka počula o dievčati, hneď sadla do koča a kone ich odviezli až ku Rómom. Zaklopali im na dvere. Róm otvoril dvere a povedal: „Mám taký chudobný domček, nie sme bohatí, sme chudobní, ale čo máme, to vám ponúkne.“ Gróf povedal: „Kde je tvoja dcéra, čo bola predávať hríby v kaštieli?“ Starý Jožko sa zľakol, ale gróf povedal: „Neboj sa nič, len zavolaj dcéru!“ Jožko s veľkým strachom zavolať dcéru. Ako Zlatá prišla do dverí a videla ju grófka, chytila

sa za srdce a povedala grófovi: „Toto je naša dcéra!“ Gróf sa spýtal Jožka: „Toto je tvoja dcéra?“ Jožko so strachom povedal: „Tak, ona nie je z mojej krvi, ale mám ju rád, ako keby bola moja. Našiel som ju v zime pri mojich dverách, tak som ju zobral, aby nezamrzla. Nemali sme deti, tak s radosťou sme ju vychovali so ženou.“

Grófká sa pýta Jožka: „Kde je vankúš, v ktorom bolo dievčatko, keď si ju našiel pri dverách?“ Jožkova žena Marka povedala, že vankúš je v malej skrinke. Tak išla do malej skrinky a priniesla vankúš. Keď grófká videla vankúš, povedala grófovi: „Toto je naša dcérka, čo ju zobrala jej pestúnka, keď prišli do kaštieľa Turci.“ Keď to starý Jožko počul, odpadol. Marka spustila veľký plač, že čo oni teraz budú robiť, keď sú chudobní a chorí. Keď to počula Zlatá, dala sa do plaču aj ona. Prosila grófkú, aby im pomohla. Ozvala sa grófká: „Nebojte sa nič, nenecháme vás, aby ste zomreli od hladu!“ Keď to Jožko počul, upokojil sa a bol vďačný grófké. Zlatá si sadla s grófom a grófkou do koča a išli domov do kaštieľa. Na druhý deň poslala grófká kočiša s kočom pre starých. Jožko aj s Markou dobre, že neodpadli od radosti, keď im ukázal gróf dom, v ktorom mali bývať. Boli šťastní, že budú žiť spoločne so Zlatou v kaštieli.

Túto rozprávku mi povedal pán Ľubo Tököli. Ďakujem mu za jeho rozprávanie.

MARCELA RUSNÁKOVÁ

KALO VEŠ THE PARNO UČHAJ

Andre jekh romaňi vatra Nálepkovate bešelas e Maria. Andre vatra phirelas o manuš so avri cinelas o malini. Sar imar avelas oda časos, hoj imar dodžanas o malini, kidlas pes avri e Maria peskra kamaratkaha la Jankaha andro veš pale vatra. Džanas te kidel o malini, hoj pal ola love peske te cinen oda so furt kamenas. Phirenas le hedženca the le chodnikenca až pes dochudle kijo bare kandre a odoj has but malini. Na džanenas, khatar sigeder te kidel, ajkeci odoj sas. E kamarátka geľas peskre dromeha, e Maria peskreha. Imar pobisterde, keci hin ori.

Autorka má 15 rokov. Je žiačkou Základnej školy s materskou školou v Nálepkove. Príbeh získal 3. miesto v kategórii II. A.

Ča asanas he gravčinenas andro baripen keci malini kidle. E Maria pes ani na zdiñas a dochudľas pes korkori andro kalo husto veš.

Sas la nalačo šuňiben kole vešestar, bo ča akanak švicinelas o khamoro the akana has šadzik o kalipen bijo chodnikos the bijo vudut. E Maria chudľas te rodel o drom, sar pes te dochudel kije Janka. Vičinelas pre late, ale niko pes anglal na delas, ča lakri ozvena le hangostar. Ča jekhvar pes lake andrale dinerki čhidžas avri o malini, chudľas te denašel a darandžilľas, hoj imar nikda na avela khere kije daj.

Dikhelas pro nebos a dikhľas, hoj imar šititňalol. Gravčinelas, vičinelas the rovelas. Zbačindžas, hoj andro veš bi lakro nane niko. Gondolindľas, hoj dureder na džala, the presovela pre koda than dži tosara. No našti zasovlas. Šunelas hangi, sas la šil the izdralas. Na sovelas ča sas la phandle o jakha the palo vaj keci minuti ča furt phundravlas. Likerlas oda dži tosara. Pro dujto dĭves džalas le dromeha the vičinelas, ale furt niko. Čeporo ačľas cicho a šundľas sar vareko čhingerel la štilkaha. Rozdenašľas pes palo zvukos, ale na delas pes lake te dochudel kijo oda than khatar pes ozivinlas. Sas smutno, unavimen the bokhalľ, ča slabones terdžolas pro pindre. Pašilľas peske andre čar telo stromos the ani na džanľas sar zasučas.

Sar raťi ušťilľas akor pes vareso ačhilľas. Dikhľas, sar vareko andre late čhivkerel o šiški, jekh-duj ušťilľas the denašľas tel pašal oda stromos, kaj sovelas. Garudžas pes tel aver stromos the dikhelas so pes kerela.

Jekhvar zbačindžas parňi čhaj. Gondolindľas peske, hoj hin oda lakri kamaratka e Janka. Zbačindžas hoj e Janka has urdži andro kale renti, ale the avka geľas kijo čhaj savi dikhľas. E postava visardžas kija peste a zbačindžas o muj peskra muľa baba. Darandžilľas the chudľas te denašel. Akor pes lake andro kana ozivinlas vajsave hangi, andro jakha pes lake sikhavnas muja vajsavengre džuvľendar. Dičhonas sar princezni the vičinenas la kija peste. E Maria zaterdžilľas the duminlas, či te džal pal lende. Duminlas hoj džala pal lende. The jon la ľigenenas. Dolľigende la pro da than khatar avenas o hangi la štilkatar. Dural dikhľas o gav. Sas rado. Kamľas le džuvľijenge te palikerel, hoj la ande pro lačo than, ale sar visalilľas, niko odoj na sas. Kola džene avka našlile. Palis dikhľas muršes la štilkaha sar džal upre la medzaha.

E Maria pes rozdenašlas the chučilas leske andre meň. Darandžilas latar. Phučilas soske ke leste chučilas. E Maria chudľas te rovel the phendžas leske so pes lake ačhiľas the soske pes kadaj dochudľas. Achaľiľas lakra dumake the ľigendžas la ke peste khere. Andro baripen na džanelas so hiňi te kerel. Leskri romňi pes pale vaš Maria bajinelas the phendžas lake, hoj the na daral, hoj la ľigenena khere.

Sar la ľigende andre lakri vatra savore Roma, pes čudalinenas sar pes e Maria dochudľas khere the ko hin kola džene. Liľas len kija peskri famelia the o dad the e daj ke late rovibnaha dodenašle.

Avľas e Janka. Rovibnaha lake phendžas. „Kana na meravava, man oda andro jilo kikidela the na odmukava mange.“ Odphendžas lake: „Rov tut avri, Janka kerla tuke oda lačhes. Me pre tute na rušav, bo oda has miri chiba.“ Paľis e Maria prindžardžas peskra famelija la famelijaha Rožňavatar savi pes pal late bajinelas a pre savi šoha andro peskro dživipen na bisterela.

ČIERNY LES A BIELY TIEŇ

V jednej rómskej osade v Nálepkove bývala Mária. Do osady chodieval nákupca malín. Keď sa blížil čas dozrievania malín, vybrala sa Mária s kamarátkou Jankou do lesa za osadou. Šli zbierať maliny, aby si za peniaze od nákupcu kúpili veci, ktoré veľmi chceli. Chodili kopcami a chodníkmi a dostali sa do takých veľkých kriakov, v ktorých bolo obrovské množstvo malín. Nevedeli, odkiaľ skôr zbierať, toľko veľa ich bolo. Kamarátka šla svojím smerom, Mária svojím. Celkom zabudli, koľko je hodín. Len sa smiali a kričali od radosti, koľko malín nazbierali. Mária sa ani nenazdala a ocitla sa sama v tmavom hustom lese.

Mala zvláštny pocit z toho lesa, lebo pred chvíľou všade svietilo slniečko a teraz bola všade iba čiernota, bez chodníka a bez svetla. Mária začala hľadať cestu, ako sa dostať k Janke. Volala na ňu, ale nik sa neozýval, iba ozvena jej hlasu. Zrazu sa jej z vedierka vysypali maliny, začala utekať a zľakla sa, že sa už nikdy nevráti domov k mamke.

Pozerala sa na nebo a videla, že sa už stmieva. Kričala, volala a plakala. Uvedomila si, že v lese okrem nej nik nie je. Rozhodla sa, že ďalej nepôjde a prespí na mieste do rána. No zaspáť sa jej nedarilo. Počúvala zvuky, bola jej zima a triasla sa. Nespala, len mala zatvorené oči a po pár minútach ich stále otvárala. Trvalo to až do rána. Na druhý deň pokračovala v ceste a vo volaní, ale stále nikto. Chvíľu ostala ticho a počula, ako niekto píli motorovou pílou. Rozbehla sa za zvukom, ale nepodarilo sa jej dostať sa k miestu, odkiaľ sa ozýval. Bola smutná, unavená a hladná, ledva stála na nohách. Ľahla si do trávy pod stromom a ani nevedela ako, zaspala.

Keď sa večer zobudila, vtedy sa niečo zvláštne udialo. Videla, ako do nej niekto hádže šišky, rýchlo vstala a ušla spod stromu, pod ktorým spala. Ukryla sa pod iným stromom a pozorovala, čo sa bude diať.

Zrazu zbadala biely tieň. Myslela si, že je to jej kamarátka Janka. Uvedomila si však, že Janka bola v čiernom oblečení, ale aj tak išla k tieňu, ktorý videla. Postavu otočila k sebe a zbadala tvár svojej zosnulej babky. Zľakla sa a o dušu začala utekať. Vtom sa jej v ušiach ozývali rôzne hlasy, v očiach sa jej zjavovali tváre rôznych žien. Vyzerali ako princezné a volali ju k sebe. Mária zastala a váhala, či má ísť za nimi. Rozhodla sa, že pôjde. A ony ju viedli.

Doviedli ju na miesto, odkiaľ prichádzali zvuky motorovej píly. V diaľke zbadala dedinu. Bola šťastná. Chcela sa ženám poďakovať, že ju dovedli na bezpečné miesto, ale keď sa otočila, nikto tam nebol. Postavy jednoducho zmizli. Potom zbadala chlapa s motorovou pílou, ktorý šiel hore kopcom. Mária sa k nemu rozbehla a skočila mu do náručia. Zľakol sa jej. Pýtal sa, prečo k nemu skočila. Mária začala plakať a rozpovedala mu, čo sa jej prihodilo, prečo sa tu ocitla. Pochopil jej rozprávanie a zaviedol ju k sebe domov. Od radosti nevedela, čo má robiť. Jeho žena sa o Máriu postarala a povedala, aby sa nebála, že ju odvedú domov.

Keď ju dovedli do jej osady, všetci Rómovia sa čudovali, ako sa Mária dostala domov a kto sú ľudia, s ktorými prišla. Potom ich dovedla k svojim rodičom a otec s mamou k nej s plačom pribehli, objímaniu nebolo konca. Prišla aj Janka. S plačom

jej povedala: „Do konca života ma to bude mrziť a neodpustím si to!“ Odpovedala jej: „Vyplač sa, Janka, urobí ti to dobre. Ja sa na teba nehnevám, lebo to bola moja chyba.“

Potom Mária zoznámila svoju rodinu s rodinou z Rožňavy, ktorá sa o ňu postarala, a na ktorú nikdy v živote nezabudne.

JOZEF OLÁH

Autor má 10 rokov. Je žiakom Základnej školy vo Vtáčkovciach. Príbeh získal 2. miesto v kategórii I. A.

AMARI KRIŽOVATKA

Kaj sas kaj na sas, jekhvar čirla pes mira babake ačhila kajsi príhoda. Sar lake sas ochto berš geľa peskera daha mira prababaha la Gizelaha nebožčikonaha ke Bunecica pale gori, so pes vičinlas Bačicha. Oj lake sas kirvi, boldža lake duje čhaven. Oj la furt virichtinlas, delas la balevas, šutlo thud, phaba, pendecha, fizola, no savorestar sa.

Jekhvar imar kijo šil kavke angle karačoňa, džalas e baba laha ke odi Bačicha pešones ke Bunecica preko amaro Bunecikakero the Vtačkovciskero veš. E bačicha len diňa te chal, the te pijel. Pile the thardī mol, bo e Bačicha murdardža le bales. U ajci bešenas, hoj na džanle kana, u imar sas buter sar deš ori raťi. E Bačicha phendža, hoj te presoven ke late, ale e baba sidžarlas khere bo o phuro papus sas igen nalačo.

Tak pes mukle kavke nasig khatar Bačicha khere prekalo Bunecikakero u Vtačkovciskero veš. Džanas, džanas rataha, u jekhvarastar šunenas hangi, sar jekh džuvľi vičinelas: „Ačh, ačh.“ E baba kikiďľa o vast la prababake u phendža polokores: „Šunes oda hangos?“ U e prababa lake: „Oda nič mri čhaj! Na visaľuv ča liker pes mandar, u na dara nič ča dža pindro pal pindrete av sar kašuki na dara.“ U šunelas e baba sar e prababa koškerelas u phenelas: „Dža bengeja!“ u modlinelas pes nem igen la achalolas, ča skikidelas la pašalpeste u na dikhelas ňikhaj ča furt anglal. U la babake marlas o jilo daratar sar harangos! Kavka džanas vaj duj ori dži

pro agor, avle avri pre križovatka so sas but divnonnes. Bo sar džan le vešeha, ta le vešeha majines avri te avel. E baba vakerlas hoj sar e prababa dikhla o drom anglal peste ta phendža: „Avka palikerav tuke imar maj sam khere!“ Sar avlam khere, e prababa phendža le phure papuske: „Palo veš pes čavarginas trin ori, u le dromeha ča jepaš ora.“ U o phuro papus phendža: „U soske aves pre jepaš rat palo veš, so nadžanes hoj ko džal palo Bunecicakero the Vtačkovciskero veš pre jepaš rat phares preavel?“ „U modlinehas pes?“ phučelas o phuro papus. „Ha modlinavas man,“ phendža leske. The e prababa phendža tosara: „Mištes mri čhaj, hoj idž man šundal, imar džanes savi hin zor te modlinel pes kio Del?“ The e baba phendža: „Mište mamo, me man modlinava, ale ke Bačicha tuha imar nadžava!“ Avke the sas, miri baba phirel sako kurko furt pro omši, ale imar prekal veš sar zaraťol bi na predžalas ňikda.

NAŠA KRIŽOVATKA

Kde bolo, tam nebolo, kedysi dávno sa mojej babičke stala nasledujúca príhoda. Mala vtedy osem rokov a bola so svojou mamou, mojou už nebohrou prababičkou Gizelou v Buneticiach u tety, ktorá sa volala Bačicha. Bola to prababičkina kmotra, ktorá odviedla na krst jej dve deti. Bačicha prababičku nabalila, dala jej slaninu, kyslé mlieko, jablká, orechy, fazuľu, proste všetko, čo mala.

Raz v zime, pred Vianocami išla prababička s mojou babičkou k Bačiche. Šli pešo cez Bunetický a Vtačkovský les. Vtedy sa nechodilo autami, ale pešo. Bačicha ich nachovala, jedli a pili, dostali dokonca aj pálenku, lebo práve mali zabíjačku. Tak dlho vysedávali, že aj zabudli na čas, zrazu len zistili, že je desať hodín večer. Bačicha sa im ponúkla, že môžu prespať, ale prababička chcela ísť domov, pretože môj pradedko bol prísny človek.

Vybrali sa neskoro proti noci cez Bunetický a Vtačkovský les. Šli, šli nocou, zrazu začuli hlasy. Ktosi na nich kričal, akási žena: „Stoj, stoj!“ Moja babička silno stisla prababičkinu ruku a potichu sa spýtala: „Počuješ ten hlas?“ Prababička jej odpovedala: „To nič, dcérka moja, len sa drž pri mne a neboj sa! Kráčaj krok za

krakom a tvár sa, že si hluchá. Len sa neboj!“ Babička počula, ako prababička kľaje a ako hovorí: „Chod' preč, ty zloduch!“ Modlila sa celý čas tak čudne, že jej babička nerozumela. Silno ju držala za ruku a pozerala sa len pred seba. Mojej babičke od strachu búšilo srdce ako zvon! Tak kráčali približne dve hodiny, až napokon došli ku križovatke. Prababičke sa to nezdalo, pretože vedela, že by mala vyjsť z lesa na inom mieste. Keď však prababička videla rovnú cestu, vedela, že je dobre. Povedala si: „Vďaka, že sme doma!“

Po pol hodine už videli domy. Prababička doma rozprávala pradedkovi: „Blúdili sme v lese takmer tri hodiny a po ceste sme išli iba pol hodiny.“ Pradedo jej vravel vyčítavo: „Prečo ste prišli o polnoci? Ty nevieš, že Bunetickým a Vtáčkovským lesom o polnoci ťažko sa prechádza? A modlili ste sa?“ opýtal sa pradedko. Babka prikývla.

Ráno prababička povedala mojej babičke: „Vidíš, dcéra moja, ako dobre, že si ma včera počúvala, teraz vieš, prečo je dôležité modliť sa k pánu Bohu.“ „Dobre mamka, budem sa modliť, ale k Bačiche s tebou už nepôjdem!“

Tak aj bolo. Moja babička chodí dodnes každú nedeľu na omšu, ale cez les v noci by neprešla už nikdy.

RADOSLAV DUDY KOŤO

*Autor má 12 rokov.
Navštevuje Nízkoťahové
centrum pri Mestskom
úrade v Snine.*

RADKO THE RUKONO BADI

Rozphenava tumenge jekh paramisi vaš cikno čhavoro Radkus, so pes leske pherdard'a jekh leskero suno.

Le Radkus na sas aňi phral aňi pheňori. Sas korkoro the but tužinlas vaš varekaste, kaha bi pes bavinelas the te povakerelas. Modlinda pes ke Devloro mi leske šegitinel the na mukel les korkores. Zachudla te mangen la da the dades, mi leske cinen ciknore rukones. E daj na kamelas olestar ani te šunen. O Radkes sas but, but

pharejileskero. O dad phend'a, hoj la daha povakerla. Jekh dives av'la Radkus pale škola a ode les užarelas baro prekvapenie. Cikno hñedokalo rukonoro kas vičinelas Badi. Pherd'ard'a pes leske suno, sas les kaha pes te bavinen a imar na sas korkoro.

Sas but, but bachtalo. Phirkernas peske pro phirkeriben the avri pes bavinenas. Jekh d'ives pes ačhi'la vareso naužardo. Sar sas o Radkus avri le peskereha rukoneha, avelas ke lende mato manuš. O Radkus pes predarand'a. Darand'a, hoj leske vareso kerela. Sar imar sas pašeder paš lende, Badi pes muk'la andro baro brechotos the odtradelas le mates muršes.

Kada murš darand'a the odgej'la lendar. Kanakes sas o Radkus but bachtalo. Sas bachtalo, hoj les hin vareko, ko les začhi'la, the hoj imar nane korkoro. Radkus sas barikano pro peskero Badi the savorenge pal ada vakerehas.

RADKO A PSÍK BADY

Porozprávam vám jeden príbeh o malom chlapčekovi Radkovi, ktorému sa splnil jeden z jeho snov.

Radko nemal ani brata, ani sestričku. Bol jedináčik a veľmi túžil po niekom, s kým by sa mohol hrať a porozprávať. Modlil sa k Ježiškovi, aby mu pomohol a nenechal ho samého. Začal prosiť mamičku a otecka, aby mu kúpili malého psíka. Mamka nechcela o tom ani počuť. Radko bol veľmi, veľmi smutný. Otecko povedal, že sa s mamkou porozpráva. Jedného dňa prišiel Radko zo školy a doma ho čakalo veľké prekvapenie. Malý hnedočierny psík, ktorému dal meno Bady. Splnil sa mu sen, mal sa s kým hrať a už nebol sám. Bol veľmi, veľmi šťastný. Chodili spolu na prechádzky a vonku šantili.

Jedného dňa sa stalo niečo nečakané. Keď bol Radko vonku spolu so svojim psíkom, približoval sa k nim opitý muž. Radko sa veľmi zľakol. Báł sa, že mu ublíži. Keď už bol blízko, Bady sa pustil do hlasného brechotu a odháňal opitého muža. Muž sa zľakol a odišiel. V tej chvíli bol Radko veľmi šťastný. Bol rád, že má niekoho, kto sa ho zastane, a že nie je sám. Radko bol hrdý na Badyho a každému o ňom rozprával.

ALŽBETA GÁBOROVÁ

Autorka má 10 rokov. Je žiačkou Základnej školy vo Vtáčkovciach.

O VAKERIBEN PALE 2. THEMUTNO MARIBEN

Sar pes zachudľa e Aver thamutno mariben, mira prababake la Mariake, sas akor ochto berš. Akor sar sas o mariben zachudle le Hitleriskere slugadža te murdarkerel sakones, so lenge avlas. Pro Roma džanas o fašisti. U le manušen murdarkernas, marnas, sas lenge oda jekh! Ale Židen!! Šundom avka, hoj le čore Židen akor čhivkernes andro vapnos!

Ča palo Roma, the le Židi neg buter džanas. Olenge čorenge but šigitinas o partizana, no savoren pes lenge napodarindža te šigitininel. Kas akor o fašisti lenas, oda pes dochudelas andro lagros. Odoj le čore Romen marnas, domordinenas, mučinenas. Ča olen namarenas u mukenas avke, so len sas cholera abo tifusis. O Roma, the o Židi igen fest but cerpinde!!

Sar o Nemci amaren marnas, dži kijo hranici palal lenas, o Rusi lenge but šigitinas. But manuša sas akor igen zmarde, abo livinkernas pes palende. The o Rusi but mule. O manuša meg akor čirła navimišlinde ajse bare kaťuši, so bi len sa livinkernas avri. Igen pharo džživipen pes akor dživlas. Andro bare šila, bare mrazi but lačhe manuša zafadžinde. Sas akor igen bari bokh, chalas pes sa , či oda sas repa, či kirme bandurki. Sa so lenge avelas telo vas, ta sa chanas. Či oda sas o džživlja, či čhavore, lenas bijo sumenis murdarnas.

The la prababake o dad sas akor andro lagros. Ile les, sar leske sas ča efta berš. U dikhľa sa! Dikhľa sar o fašisti murdarnas le but bivainakere manušen. U o Nemci? Ta on sa kamenas, calo svetos lenge sas frima! Ale pro ostatkos pes lenge oda na zlíkerdža. O Rusi amenge šigitinde! U sar pes pre ada gondolinel, ta pes the rovel. Igen oda sas pharo džživipen. Me ča palíkerav ole Rusenge hoj amenge akor avke šigitinde.

Hoj miri prababa meg chvala le Devleske sa kada predžidžiľa, u hini meg akana maškar amende! U me chvala le Devleske dživav šukar dživipen bijo mariben, u rado phirav andre miri škola.

U kada príbehos tumenge vivakerdža miri prababka Mária Balogová the zairinelas le čhaskeri čhajori Alžbeta Gáborová.

ROZPRÁVANIE O DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

Keď sa začala druhá svetová vojna, moja prababka Mária mala vtedy osem rokov. V čase boja začali hitlerovské vojská zabíjať hlava, nehlava. Počas vojny na Rómov útočili zlí fašisti. Ľudí zabíjali, bili, bolo im to jedno! A Židov! Počula som, že ich, chudákov, hádzali do vápna! Rómovia a Židia boli najviac prenasledovaní. Chudákovi prenasledovaným pomáhali partizáni, ale nepodarilo sa všetkých uchrániť. Koho fašisti dostali, ten skončil v lágri. Tam chudákov, nielen Rómov, bili, trýznili i neľudsky mučili. Zachránili sa len tí, ktorí povedali, že majú nákazlivý týfus alebo choleru. Židia aj Rómovia veľmi, preveľmi trpeli!

Keď Nemci našich bili, až ku hranici hnali, vtedy našim Rusi veľmi pomáhali. Mnohí boli bití, strieľalo sa na nich. Aj Rusov mnoho zomrelo. Ľudia vtedy ešte nevymysleli také kaťuše, delá, aby ich všetkých postrieľali. Bola veľká bieda. V tuhých mrazoch a vo veľkej zime zamrzlo veľa dobrých ľudí. Bol ukrutný hlad a jedlo sa všeličo možné, repa i zhnité zemiaky. Jedli všetko, čo prišlo, to, čo oči videli.

Fašisti zabíjali všetkých, ženy, deti, všetkých. Aj babkin otec bol v lágri. Vzali ho tam, keď mal len sedem rokov. Videl všetko! Videl, ako fašisti zabíjali nevinných ľudí. A Nemci? Tí chceli vlastniť všetko! Celý svet! Ale nakoniec sa im to nepodarilo. Rusi nás zachránili. A vždy, keď si na tieto časy spomeniem, tak sa rozplačem. Ťažký to bol život. Ja ďakujem dobrým Rusom za ich pomoc. Že moja babka v zdraví vojnu prežila a ja ju tu mám! Žijem v mieri, pokoji a rada chodím do školy.

Tento príbeh vyrozprávala pani Mária Balogová z Vtáčkoviec a zapísala jej vnučka Alžbeta Gáborová.

ALEXANDRA BALOGOVÁ**BELAVO ANDALO ZEGOS**

Sas jekhvar trin čhave the sas len cikno kheroro. Dživnas on jekhetane pre kopa. Lengeri daj sas nasvali, u phirlas andre buči. Palis e daj sastila avri, lačharelas pes pal o čhave, kerlas sa pašal lende, no jon la našunenas.

Avľa ajso d'ives, hoj e daj lenge andro soviben muľa. Avľa kija late e čhaj u phendža: „Mamo ušti!“ E čhaj na džanľa, hoj e daj lenge muľa the vičinelas pre late. No e daj la imar našund'a, bo sas muli. Palis e čhaj vičindža le phureder phrales, le Romanis, u phendža: „Phraloro miro, soske e daj na šunel, so lake phenav?“ Ov lake pre oda phendža: „Amari daj amenge muľa.“ Savore chudle igen žalostnones te rovel. Sar lenge o dad avľa andal e buči khere, phučelas soske savore roven. O čhave leske phende: „Amari daj amenge muľa! Sar o dad kada šund'a, ačhila sar dilino pale romňi peske.

Palo oda pregeľa štar berš, u muľa žalatar the o dad. O čhave sas imar bareder. E phureder čhaj imar geľa romeste, u o čhavo ila peske la romňa. No sas len meg jek cikneder pheňori, so phirlas andre škola. Ačhile on široti. Odi cikneder pheňori pes furt phučelas kaj lake e daj the o dad. Oj furt pale daj the palo dad rovkerlas the pro ostatkos the oj lenge nasvaliľa. Sar laha gele palo doktora, o doktora phende, hoj la hin leukemia, u šaj lenge merel.

Pregele trin berša, u avľa ke lende jek goro, hoj lenge šigitinela. Phendža lenge, hoj la pheňa lenge lela pro viletos. Sar sas e pheňori lenge pre oda viletos, ta on lake telefoninenas. E pheňori lenge phendža, hoj pes sastarda avri, u imar nane nasvali! Oda goro lenge prikerelas o kher, the cinklerlas lenge so lenge kampelas. Oda goro phend'a, hoj oda lenge but kamelas lengero phral o Romankus.

Autorka má 11 rokov. Je žiačkou Základnej školy vo Vtáčkovciach. Príbeh získal 2. miesto v kategórii II.A.

Palis gele on andre televizia Markiza, kaj len užarlas o Romankus, so lenge but kamelas baro kher, notbukos, u o Vilo Rozboril len diña ezeros euri.

Dživnas on akor andre savoreste. No aňi baro kher, ani o notbukos, aňi ezeros euri lenge imar ñikda na visarla la dajora the lengere dadores.

MODRÉ Z NEBA

Boli raz tri deti a mali maličký domček. Žili v ňom všetci spolu. Mama týchto detí bola veľmi chorá, ale napriek tomu musela chodiť do práce. Keď sa vyliečila, starala sa o svoje deti robila všetko pre ne, ale oni ju neposlúchali.

Jedného dňa mama v spánku zomrela. Prišla k nej dcéra a vravela jej: „Mama vstávaj!“ Dcéra netušila, že mama nežije a že ju už vôbec nepočuje. Dievča sa spýtalo svojho staršieho brata Romana: „Braček môj, prečo ma mama nepočuje?“ Brat jej odvetil: „Naša mama zomrela.“ Všetci začali žalostne plakať a nariekať. Keď sa ich otec vrátil z práce domov, divil sa prečo plačú a nariekajú. Keď sa dozvedel, čo sa stalo, ostal ako vyšinutý zo smrti svojej ženy. O štyri roky od žiaľu zomrel aj on. Ostali siroty. Dve z nich už boli staršie. Dcéra bola vydatá a syn ženatý. Mali však malú sestričku, ktorá ešte chodila do školy. Veľakrát sa pýtala na mamu a otca. Často plakala za svojimi rodičmi, až z toho ochorela. Keď navštívili lekára, oznámil im, že malá sestra má leukémiu, a že je to smrteľná choroba.

Ubehli tri roky a do rodiny prišiel istý neróm, ktorý im chcel pomôcť. Rodine povedal, že pôjde s najmladšou sestrou na výlet. Z výletu im sestrička volala, že už nie je chorá. Ten muž pomáhal rodine aj iným spôsobom - pristavoval na dome, v ktorom bývali, nakupoval nové veci. Prezradil tiež, že výlet a ďalšie veci vysníval pre sestričku jej brat Romanko. V televízii Markíza sa Romanko stretol so svojou sestrou. Táto dostala notebook, Vilo Rozboril jej venoval tisíc euro. V tom čase sa im žilo dobre, mali hojnosť, ale ani veľký dom, notebook, ani tisíc euro im nenahradili otca a mamu.

GABRIELA POLÁKOVÁ

Autorka má 10 rokov. Je žiačkou Základnej školy vo Fričovciach.

O ČHAVENGRO ULIBEN

Sar ulifas miri pheň, ta andre famelija sas baro radišagos. E daj lake mušindas te kidel avri kirva the o dad kirves. Sar lendar phučle, či džana kirvenge, odphende hoj he, bo te bi phendanas hoj na, ta miro dad the daj šaj pre lende rušle. Sar e daj anda la pheňa khere, sako andale vatra la avla te dikhel the phenenas hoj hiňi šukar.

Žičinenas lake hoj te jel sasti, hoj te šunel a hoj but te na rovel a mi jel godaver. E daj diňa la cikňake Adelkake pro vast ľoli šnurka, hoj lake te na perel jakhendar. E daj mange phend'a, hoj oda vašoda, hoj la Adelkake na jel namište, hoj šaj lake vareko kamel rosnones te kerel, hoj te el nasvali a oj pes lake vareso te ačhel. Palis pes le farariha dovakerďa, hoj la cikňa bolela. Tosara calo amari famelija pes kidľam te bolel, šukares pes urďam, la Adelka zabalinde andre perinka the užarde pro kirve. E kirvi andas torta, varesave veci prekale cikňi, hoj la te jel caklos, cumľikos the deka. O kirvo avla la momelaha the andas torta. Andre khangeri samas ča amen, amari famelija the e kirvi the o kirvo. Palis avľam pale khere, kaj amen imar užarlas o chaben. E zumin sas igen lachi kachňatar le haluškenca, e karmonadľa le šalatoha the palis pes mek chalas o guľašis le knedľikoha. E daj the o dad sar the o kirvo the kirvi peske pripile pro cikňakro sastipen the amen o čhavore pijahas malinovka the džusos. Palis khelahas, gil'avahas, bavinahas pes the e daj the o dad le kirvenca vakerenas. The sar geľa e daj la cikňa te prebalinel, ta andre pernica arakhľa le kirvendar love a igen pes oleske zaradinda a palikerďa lenge.

NARODENIE DIEŤAŤA

Keď sa narodila moja sestra, to bola radosť v rodine. Mamka jej musela vybrať krstnú a oco vyberal krstného. Keď sa opýtali, či by šli ku krstu, súhlasili, lebo keby odmietli, tak by rodičov urazili. Keď mama doniesla sestru domov, každý z osady sa chodil na ňu pozerat' a hovorili aká je pekná. Priali jej, aby bola zdravá, aby

poslúchala a veľa neplakala a aby bola múdra. Mama dala malej Adelke na ruku červený náramok, aby ju neuriekli. Mama mi vysvetlila, že to kvôli tomu, aby Adelke nebolo zle, lebo jej môže dakto priať niečo zlé, a mohla by ochorieť. Potom sa s farárom dohodli, kedy by ju mohli pokrstiť.

Ráno sme sa celá naša rodina pripravili na krst, pekne sme sa obliekli, Adelku zabalili do perinky a počkali na krstných. Krstná mama doniesla tortu, nejaké veci pre sestru, aby mala fľašku, cumle, deku. Krstný otec prišiel so sviečkou, košieľkou a tiež doniesol tortu. V kostole bola len naša rodina, krstná mama a krstný otec. Potom sme išli domov, kde bol prichystaný obed. Bola vynikajúca kuracia polievka s domácimi rezancami, rezne so šalátom a nakoniec sa podával aj guláš s knedlíkom. Rodičia, krstní rodičia a rodina si pripili na zdravie malej Adelky a my deti sme mali malinovku a džús. Potom sme spievali a tancovali, hrali sme sa a rodičia sa s rodinou rozprávali. Keď šla mama prebaľiť sestru, tak v perinke našla dar od krstných rodičov, peniaze. Veľmi sa potešila a poďakovala za ne krstným rodičom.

SÁRA KEŇOVÁ

Autorka má 13 rokov. Je žiačkou Základnej školy na Biskupickej ulici v Bratislave.

PARUŠAGO

Parušago uzo Romen saj valakana asavo hoj saj but manuša. Sako andro pero pindžarelas sakas. Kana valako muja, tel dena o tikari te nasikavel o mulo lenge o muj. Cilo kurko oj phirena andro mulenge kher, phiravena chaben pal modlinena vaš o mulo. Andi šira le muleske dine o legšukarede gada, asave dogo so o mulo kamela. Duhano, lavta, gitara, love, džuvlengne dine angrušti the čeni.

Kana le mule tel thode andro phuv, sa džande andri khangeri, the mangena le Devlestar le muleske mangavipen. Kana gejle khere, cilo rokonšago haja, pija pal vakerekerďa upro mulo, savo saj hi manuš.

POHREB

Pohreb u Rómov bol kedysi taký, že na ňom bolo veľa ľudí. Každý v osade poznal každého. Keď niekto zomrel, v dome zvesili zrkadlá, aby sa mŕtvy neobjavil v zrkadle. Celý týždeň chodili do domu zosnulého a nosili tam jedlo, pitie a modlili sa. Keď ho pochovávali, dávali mu do rakvy pekné oblečenie, cennosti, ktoré mal rád, napríklad cigarety, husle, gitaru, či peniaze. Ženám dávali prstene a náušnice...

Keď mŕtveho dali do zeme a bolo už po pohrebe, išlo sa znovu do kostola a prosilo sa o odpustenie nebožtíkovi. Celá rodina sa stretla v jeho dome za jedným stolom, jedli, pili a rozprávali sa o zosnulom, aký to bol človek.

DOMINIK BENDÍK

E KARAČOŇA

Autor má 11 rokov. Je žiakom Základnej školy vo Fričovciach. Príbeh získal 2. miesto v kategórii I. A.

E karačoňa hin svecos savo me igen rado dikhav. Ke amende hin avka oj varesave divesa angle karačoňa le phralenca the le dadeha džas te roden stromkocis. Rodas ajso stromkocis, savo hino mek šukareder, hoj ando amaro kher kerel baro šukariben. Sar les anas khere, ta jekh dives angle karačoňa les chudas te zdobinel. Pro stromkocis našti chibalinen o vuduta, o gulí the o anjelika a pro stromkocis mek o šukar farebna lanci. Pro špicos thovas bari čercheň savi amenge leperel o Betlehemos. O figimen lizatka the salonki pro stromkocis pes bondaľon upre tele andro seri sar pašaleste vareko predžal. Sar džas te zdobinel o stromkocis, ta me pes pre ada mek buter lošanav, bo akor gondolínav pre oda, so pro aver dives chudava telo stromkocis sar darunkos.

Sar imar hin o štedro dives, ta tosara chav aj te na avav bokhalo, palis pes bavinav le phralorenca, šigitinav la dake te pratinel the jekhetanes palis užaras kana imar ela rat. Savore pes so mek šukareder uras, palis peske savore bešas pašalo skamind, pre savo hin but chabena save amenge amari daj tađa the pekľa the užaras dži akor,

kana na šunaha te marel haranga pre khangeri. Kana zachuden pre khangeri te marel o haranga, palis savore amen chudas te chal o chaben.

O karačuňakre oplatki hin amen sakones pro tañiris, no the postupnones avka sar džal e ora, avka sar džal kerekos, peske e oplatka podas the phageras latar. Ada pes postupnones opakinel, kana sako peske la oplatkatar na odphagerla. Oda vašoda, hoj savore pes te džanas savoreha te ulavel. Palis chas e arminakri šutli zumin, palis peske pro taniris thovas peko mačo the šalatos le bandurkendar. Pro skamind e daj thovel the jekh čučo tañiris, andal savo ňiko na chal.

Oda tañiris hino pre akalo pocestno dženos, no the aleha peske leperas oles dženes savo amenca našti ada šukar d'ives te jel, bo hino amendar dur. Palis ko kamel, šaj peske mek lel te chal o bobalki le makoha. Ke amende amari daj o bobalki kerel avka, oj lel o kifliki save čhingerel pro kereka, čhivel pre lende makos the o cukros the palis podmarel thudeha kaj te jen kovle. Paš ada šigitinav la dake the me, no vareso pes mange lendar pridisalo te chal mek angle računo chaben. Sar savore dochas, užtas pašalo skamind the džas kijo stromkocis te dikhel, save darunki amen odej užaren the savenge pes amen palis radinas.

Palis ke amende avel o papus la babaha the o kirvo, miro bačis, savore amenge anen varesave darunki. Palis amen chudas maškra peste te vakerele, chudas peske te gilavel the sam bachtale le darunkendar the olestar hoj amen e daj na bičhavel sig te sovel bi hin rat avri. Pre karačoňa amen o čhavore šaj avas upre dži nasigutňi ora pal jepaš rat, kana na oddžal agorutňi navšteva amendar. Pre aver d'ives pes arakhav le kamaratenca, aj te jekhetanes te oslavinas e karočoňa.

VIANOCE

Vianoce sú sviatky, ktoré mám veľmi rád. Niekoľko dní pred Vianocami idem spolu s bratmi a otcom hľadať stromček. Snažíme sa vybrať pre nás ten najkrajší, aby v izbe vynikol. Keď ho donesieme, ozdobíme ho deň pred Vianocami. Nesmú chýbať blikajúce svetielka, vianočné gule, postavy anjelikov, trblietavé reťaze či nitky, ktorými strom ozdobíme. Na samom vrchu stromčeka máme veľkú hviezdu, ktorá

symbolizuje hviezdy nad Betlehemom. Naviazané salónky a lízatka hojdajú sa sem a tam na vetvičkách stromčeka, keď okolo nich niekto prejde. Na ozdobovanie sa vždy veľmi teším, lebo si spomeniem, že už len jeden deň a pod stromčekom si nájdeme všetci nejaký darček.

Na Štedrý deň sa ráno najem, potom sa hrajem so súrodencami, pomáham upratovať, a spolu čakáme, kedy už konečne bude večer. Oblečíme sa pekne, posadíme sa za prestretý stôl a čakáme, kedy budeme zvonku počuť odbíjať kostolné zvony, aby sme sa mohli poriadne najesť zo všetkého, čo mama pripravila.

Na Štedrý deň by sa mal človek najesť dosýta iba raz, ale vždy sa nám podarí niečo malé uchmatnúť, kým o šiestej mama nezapáli sviečku na venci, pri ktorej sa začneme modliť. Vianočné oplátky má každý na svojom tanieri a tak v smere hodinových ručičiek dáva postupne každý zo svojej oplátky odlomiť každému. Takéto kolečko sa opakuje, kým sa všetci nevystriedajú. To preto, aby sme sa vedeli vždy s každým podeliť. Potom si dáme kapustovú polievku s hubami, za tým rybu a zemiakový šalát.

Okrem tanierov, z ktorých jeme, dávame na stôl ešte jeden prázdny, symbolicky pre nejakého pocestného a spomíname na niekoho, kto s nami práve nemôže byť, lebo je ďaleko. Kto chce, môže si dať bobaľky s makom. U nás ich robí mama tak, že z nakúpených rožkov odkrajuje kolieska, tie posype mletým makom a cukrom a zaleje mliekom, aby zmäkli. Pri tom pomáham aj ja, lebo sa mi z nich ujde zopár ešte pred štedrou večerou. Keď už každý doje, rozdáme si darčeky, ktoré sú pod stromčekom a tešíme sa z nich.

Po večeri k nám príde babka, dedko, aj krstný otec, ujo i teta a aj od nich dostaneme darčeky. Rozprávame sa, spievame, radujeme sa z darčkov a z toho, že rodičia nepozerajú na čas. Môžeme byť hore aj do polnoci, kým posledná návšteva neodíde. Na druhý deň sa stretnem s kamarátmi a navštevujeme rodiny, aby sme sviatky oslávili spolu.

VANESA BENDÍKOVÁ

Autorka má 9 rokov. Je žiačkou Základnej školy vo Fričovciach. Príbeh získal 3. miesto v kategórii I. A.

AGORUTNO PHURE BUŤIPENA

Hin man papus. Vičinel pes Julius no the prekal oda oj hino phares nasvalo, mušinel peske te pichinel inzulinos štarval pro džives, the avka les rado dikhav bo leha pes šunav igen mištes. Oda hino manuš, saves načerindžomas vaš ňisavo aver daros. Kanastar uliľom, ta pes mange veňinas. Bavinelas pes manca, šigitinelas mange pes te sikhavel, vakerlas mange sar pes varekana dživlas the hino miro lačo kamaratos, sar dikhas o telenoveli. The prekal oda oj musaj leske te phirel le barlenca hino miro baro papus. Lestar pes dodžanľom, oj e čik andale amari osada, kaj dživas, hiňi mek feder, bo denas pes latar te kerel vaľki. Amare Roma varekana la kopalĭnenas avri the mišinenas le phuseha, paňeha andro balaňa, andre save pes dela te džal andre, bo sas bare the lače. Le pindrenca pes savoro ada talabindžas pro ciknovaraben. Palis odi udipimen čik pes ispidľa andre forma, savi sas kaštestar the mukľa pes te šučol pro kham. Sar sas e čik imar lačhes šuki, andale forma pes iľa avri imar avri kerdži čakakri cehla. O Roma Fričovcatar len avka šaj bikenenas le gadžengre chujalenge ando gav, save peske ačhavenas murimen khere. Oda sas igen lačo kšeftos. O Roma the aňi gadže andalo gav na mušinenas dur te phirel palo vaľki, bo kampelas te avel pro Vihon. Vašoda som pre ada oprenakhvalo, oj amare phure Roma šigitinenas te kerel le gadženge lengre the peskre khera Fričovcate. The prekal oda oj adi buči sas igen phari, o khera ole valkendar dži akana Fričovcate ačhen. Vašoda peske gondolĭnav, hoj o ňipi kamlehas peske te važinel sako jekh buči, the odi romaňi.

REMESLO PREDKOV

Mám dedka. Volá sa Július a aj keď je vážne chorý, musí si pichať inzulín štyrikrát denne, mám ho veľmi rada, lebo je s ním vždy zábava. Je to človek, ktorého by som nevymenila za žiadny dar. Odkedy som sa narodila, vždy sa mi venoval. Hral sa so mnou, pomáhal mi s učením, rozprával mi ako sa žilo kedysi a je mojím kamarátom

pri sledovaní telenoviel. Musí chodiť s barlou, je to môj veľký dedo. Od neho som sa dozvedela, že hlina v osade, kde žijeme bola najlepšia, lebo sa z nej dali vytvoriť valky. Naši Rómovia ju vykopávali a miešali so slamou a vodou v nádobách, do ktorých sa dalo šliapnuť, lebo boli plytké. Nohami sa všetko udupalo na kašu. Potom sa kaša natlačila do formy z dreva a nechala vyschnúť na slnku. Keď bola úplne vyschnutá, z formy sa vybrali už hotové hlinené tehly.

Rómovia vo Fričovciach ich tak mohli predať v dedine ľuďom, ktorí stavali murované domy. Bol to dobrý obchod. Rómovia ani ľudia z dediny nemuseli chodiť ďaleko po valky, stačilo zájsť na Výhon. Som hrdá, že moji predkovia pomáhali budovať domy vo Fričovciach. Napriek tomu, že to bola určite ťažká práca, domy z tých tehál stoja vo Fričovciach dodnes. Preto si myslím, že ľudia by si mali vážiť každú prácu, a aj prácu Rómov.

MILOŠ ČONKA

Autor má 11 rokov. Je žiakom Základnej školy vo Fričovciach. Príbeh získal 1. miesto v kategórii I. A.

BIJAV

*Ke amende sar kamel o terno the terňi te lel
peha vera, imar na líkerel oj angle oda pes mušinen te dovakerel lengre fameliji
o dada the daja the te dothovel pro love, keci o terno počinela vaše terňi. Mira
nenatar džanav, hoj sar oj lelas vera, ta mušinlas te el la civilno sobašis, oda sas ajso
savo sas pro gaveskro urados, kaj la oddiňa o starostas. O starostas len diňa
potvrdenie, saveha gele kijo zlatňikos a odoj peske šaj ile avri a cinde sovnakune
angrusňa. Ola angrusňa pes hordinenas pro maškarutne angušta a mek furt pes the
hordinen. No a až palis šaj ile vera the ande khangeri, kaj len oddiňa o fararis.*

*E terňi pes urdža andro parne gada a o terno urdžas parno gat mašlaha. Pro bijav
našti chibalínenas o lavutara save la terňa ligenenas imar pašolo kher dži kije
khangeri, kaj lake sas o bijav. Pro bijav vičinde savoren dženen andale famelija pale
terňakri sera the terneskri, no a la terňa sas mek peskre družički. O lavutara chudle*

te bašavel dži akor, kana o terne na avle andale khangeri avri. No a palís lavutara savoren dženen andale khangeri bašavindes ligende kijo terňakro kher kaj pes kerlas bijav the sas bijavakre skaminda. O bokeľa pes na pekenas, ale cinenas, rovnakones sar the e mol the e palenka. Pro bijav našti chibalinelas aňi o bijaveskro starostas, savo pes palo bijav starinlas the o bijav moderinlas. Sako ko avľas pro bijav, ta andža darunkos le ternenge abo delas love andre obalka. Veci save le ternegre kampelas andro džživipen. Mekbuter lenge anenas duchni the paplani, pohara, bigľajzis abo taniri. Palís o terno the terňi mušinenas te chal jekha rojaha andal jekh taňiris e kachňakri zumin le haluškenca. Palís pro bijav mek denas te chal kachňakro mas, rajzos, riski, šalatos, šutľi armin le maseha the knedľaha. No a maškro oda pes savore zabivinenas, giľavenas, khelenas, pijenas the vakernas maškra peste. Sar e terňi pes pro bijav preurdža ando aver gada, akor chudle o lavutara te bašavel o redovo, sako ko kamelas šaj peske la terňaha kheldža a ande kalapa čhivenas love vašo kheliben la terňaha. Sar imar sako la terňaha kheldža, ta la terňakro rom la mušindža te čorel andalo kruhos kaj sas terne slobodna čhave, oj savore te dikhen, hoj e terňi patrinel le terneske imar pro calo džživipen.

Palís o manuša pro bijav pes zabavinenas dureder. Te vareko imar palo bijav kamelas te džal khere, ta e terňi the o terno les odprevadzinde osobnones the pro drom len dine bokeľa the palenka sar vislužka. O lavutara pre vatra bašavnas dži tosara, kana len na počinde lovenca avri. Le lovendar so pro bijav kidle avri e terňi the o terno peske cinde andro kher oda so lenge kampelas.

Adaďives sar man vareko vičinel pro bijav, me pes oleske igen radisaľuvav. No adaďives o bijava imar hine aver. O terno the e terňi len vera pro urados, kaj peske čerinen o angrusňa, den peske lav anglo starostas the podpisinen pes pro sobašno ľil. La terňa imar na musaj te jel parne gada. Palís savore džan kijo koda khere, savo lendar kerel bijav the odoj peske muken o giľa, khelen the oslavinen. Ko kamel te džal pre hoscina, ta mušinel peha te anel darunkos, the palís les muken andre kaj les pohoscinena, dena les te chal, te pijel. Pro bijav nane ča bokeľa ale the bare the uča torti, savendar sako chudela kotor. Me pes mekradeder zabavinav pro giľa save bašaven o Gypsi chave.

SVADBA

Keď sa chcú mladí u nás vziať, už sa rodiny nemusia dohadovať na tom, koľko peňazí musí ženích za nevestu vyplatiť. Od tety viem, že keď sa vydávala, musela mať najprv civilný sobáš. Sobášili sa na obecnom úrade pred starostom. Ten im ešte pred svadbou dal potvrdenie, s ktorým šli do zlatníctva a mohli si kúpiť obrúčky. Tie sa nosili a ešte vždy nosia na prstenníku. Až potom mohli mať sobáš v kostole, ale to sa dohodlo s farárom. Nevesta sa obliekala do bielych šiat, ženích mal bielu košeľu a kravatu. Nechýbal hudobný sprievod od domu nevesty až ku kostolu, kde mali svadbu. Na svadbu boli pozvané rodiny z oboch strán a nevesta mala ešte svoje družičky. Hudobníci začali hrať, až keď už mladomanželia vyšli z kostola. Znova sa utvoril sprievod, na ktorý v dome nevesty už čakala hostina. Koláče sa nepiekli, ale kupovali, rovnako víno aj pálenka. Nesmel chýbať starejší. Ten mal slávnostný príhovor a všetci pripili na mladomanželov. Každý, kto prišiel, priniesol nejaký dar. Boli to veci, ktoré nevesta alebo ženích potrebovali do života. Najčastejšie periny, poháre, žehličku alebo tanier. Potom nevesta a ženích spolu museli jesť jednou lyžičkou z jedného taniera kuraciu polievku s rezancami. Podávalo sa kurča a ryža, rezne, šalát, kyslá kapusta s mäsom a knedľou. Medzitým sa všetci zabávali, spievali, tancovali, pripíjali na zdravie a rozprávali. Keď si nevesta prezliekla šaty, mohol s ňou každý tancovať, kto do pripraveného klobúka dal peniaze za tanec s nevestou. Potom ako sa hostia pri tancovaní s nevestou vystriedali, ženích ukradol nevestu z kruhu slobodných na znak, že mu už navždy patrí. Hostia sa ďalej zabávali a rozprávali sa. Každého nevesta a ženích osobne odprevadili na ceste domov a dali mu výslužku. Hudobníci zabávali osadu až do rána, kým ich nevyplatili. Z peňazí, ktoré sa vytancovali si ženích a nevesta kupovali to, čo v domácnosti potrebovali.

Dnes sa teším, keď nás pozvú na svadbu. Ale je to iné. Ženích a nevesta majú svadbu na úrade, kde si vymenia prstienky, dajú prísľub pred starostom a podpíšu sa. Nevesta už nemusí mať biele šaty. Potom všetci idú k domu, v ktorej je hostina, púšťajú sa pesničky, spieva sa, tancuje a oslavuje. Kto chce ísť na hostinu, musí so sebou priniesť darček. Až potom ho pustia dovnútra a ho pohostia. Okrem koláčov

sú na hostine aj veľké poschodové torty, z ktorých každý dostane kus. Najradšej sa zabávam, keď začnú hrať pesničky od skupiny Gypsi chave.

SÁRA HOLDIOVÁ

MANUŠ SAVES PESKE MEKBUTER ĹIKERAV

Me man vičinav Sara Holdiova, hin mange dešuštar berš. Bešav Bartvate. Phirav pro Privatno ochtoberšengero gimnazijum Kremnicate. Hin jekh manuš, kaj mange les zorales ľikerav. Jov pes vičinel Jan Hero. Jan Hero barila avri andro romano taboris Medovarcate. Has mekphureder eňangere čhavendar. E daj sas analfabetka the andro trin berš našađa o šuňiben. Le dades sas štar berš bazutňi sikhľardĭ, jov juhasinelas o guruvňa, has zoralo pijakos. La da sas pharo dživipen. Kana sas le Jan Heroske dešuduj berš, leskeri daj muľa. Savore čhave ile andro čhavorengera khera. Mekterneder phrala the pheňa peske ile avreskere manuša. Le Jan Hero peske iľa leskeri bibi, joj sas butakeri the but moderno Romňi. Jov kamelas kaj te o čhavo pale romaňi fajta valeso andro dživipen te dosikhavel. Trjedno sikhľardo leske šigitinelas the imar andro 6. trjeda sas mek feder. Akorestar agorisaľolas o klasa mekfeder. Kana agorisaľolas e maškarutňi sikhľardĭ Zvolenate, geľa pes te sikhľol pro Technicko univerzita Bratislavate. Mek palo sikhľaviben peske dokerďa pedagogicko minimum. Kana dokerďa o sikhľaviben pre univerzita geľa te kerel andre elektrarňa Bratislavate. Andal o berš 1991 kerel andro sikhadĭpen. Kerelas pro Ministerstvo vaš o sikhadĭpen SR. Palek zathođa the 5 berš diriginelas Cirkevno sikhadĭ sv. Vincenta de Paul Bratislavate the Cirkevno bazutňi umelecko sikhadĭ sv. Cecilie. Andalo berš 2004 kerelas sar generalno direktoris pro regionalno sikhadĭpen. Kamelas pes buteder te del la familijake, avka geľa te bešel Kremnicate. Adaj zathođa the kerelas direktoris pro privatno bazutňi škola, kaj pes sikhaven o čhave so hine andalo marginalizovaneskero pašalĭpen. Andro berš 2008 zathođa Ochtoberšengero privatno gimnazijum Z. J. MALLU, tiš

Autorka má 14 rokov. Je žiačkou Súkromného osemročného gymnázia Z. J. Mallu v Kremnici. Príbeh získal 1. miesto v kategórii II. A.

Kremnicate. La romňaha, so la prindžard'a kana pes sikhľuvelas Bratislavate, hi les pandž čhave - duj peske iľa peskereske.

Leskero dživipen na sas loko, si te but kerelas kana kamelas te avel sikhado. The me som dur la familijatar hin mange pharo pro jilo, hoj nane paš mande miri daj the dad. The jon, the me kamav, kaj mandar te avel sikhadi. Kamav te sikhavel cikne čhaven, khere Bartvate. Džanav, hoj oda na avela loko the mek but oda ela kana avava sikhľardi. Som andro 8. trjeda. No but kamav, oda hin bari motivacija. Kamav kaj pre mande miri daj the dad te aven barikane. Kana ginavas pal o Hero, avka leskero dživipen hi bari motivacija vaš mande. Jov hi but sikhado, the hi but lačhoro. So hi šukar, jov sa kerel le Devleha. Oda sikhľuvelas the amen. Irind'om hoj „sikhľuvelas“, bo jov imar nane direktoris, kerel Bratislavate pro Úrados vaš splnomocnencos pre Slovačiko vaš o romane komuniti. Aver berš chudňa pativ: „Gypsy spirit.“ O Jan Hero hi bari inšpiracija vaš mange, the duminav hoj the perdal savore Roma.

ČLOVEK, KTORÉHO SI NAJVIAC VÁŽIM

Volám sa Sára Holdiová, mám 14 rokov. Bývam v Bardejove. Chodím do Súkromného osemročného gymnázia v Kremnici.

Jestvuje jeden človek, ktorého si veľmi vážim. Volá sa Ján Hero. Ján Hero vyrástol v rómskej osade v Medovarciach. Bol najstarší z deviatich detí. Jeho mama bola analfabetka a v troch rokoch stratila sluch. Otec mal štyri roky základnej školy, pásol kravy, bol silný alkoholik. Mama mala ťažký život. Keď mal Ján Hero dvanásť rokov jeho matka zomrela. Všetky deti zobrali do detských domovov. Najmladších bratov a sestry si zobrali cudzí ľudia. O Jána Hera sa starala jeho teta, ktorá bola pracovitá a veľmi moderná. Chcela, aby chlapec z rómskej rodiny niečo v živote dokázal. Triedny učiteľ mu pomáhal a už v 6. triede bol najlepším. Odvtedy až po 9. ročník patril medzi najlepších žiakov v triede. Keď ukončil strednú školu vo Zvolene, išiel študovať na Technickú univerzitu v Bratislave. Ešte počas štúdia si dorobil pedagogické minimum. Keď dokončil štúdium na univerzite išiel pracovať do

elektrárni v Bratislave. Od roku 1991 pracuje v školstve. Pracoval na Ministerstve školstva SR. Potom založil a 5 rokov viedol Cirkevnú školu sv. Vincenta de Paul v Bratislave a Cirkevnú základnú umeleckú školu sv. Cecílie.

Chcel sa viac venovať rodine, preto išiel v roku 2004 bývať do Kremnice. Tu založil a pracoval ako riaditeľ v súkromnej základnej škole, kde sa učia deti z marginalizovaného prostredia. V roku 2008 založil Osemročné súkromné gymnázium Z. J. Mallu, tiež v Kremnici.

S manželkou, s ktorou sa spoznal počas štúdia v Bratislave, má päť detí – dve si adoptoval. Jeho život nebol ľahký, musel veľa pracovať keď chcel byť vzdelaný. Aj ja som ďaleko od rodiny, je mi ťažko na srdci, že nie je sú pri mne moji rodičia. Aj oni a aj ja chcem, aby som bola učiteľka. Chcem učiť malé deti, doma v Bardejove. Viem, že to nebude ľahké, ešte dlho to bude, kým budem učiteľkou. Som v 8. triede. No veľmi chcem, to je veľká motivácia. Chcem, aby boli na mňa rodičia pyšní. Keď som čítala o Jánovi Herovi, tak jeho život je veľká motivácia pre mňa. Je veľmi vzdelaný a veľmi skromný. Čo je pekné, všetko robí s Bohom. To učil aj nás. Napísala som „učil“, pretože on už nie riaditeľ, pracuje v Bratislave v Úrade splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity. Minulý rok získal cenu: „Gypsy spirit“.

Ján Hero je veľká inšpirácia pre mňa, a myslím si, že aj pre všetkých Rómov.

KRISTIÁN ORAČKO

ROMANO PELDA: ROMAŇI LAVUTARESKERI FAMIĽIJA

Andro jekh gav dživelas jekh romaňi familija.

Sas len šov čhave: štar muršora the duj čhaja.

Lengero dad the la romňaha kerenas o valki. O čhave kerenas lenca. Kana avenas khere, lengero dad len sikhavelas te bašavel. Mekphureder pes vičinelas Ondrej, oda

Autor má 15 rokov. Je žiakom Súkromného osemročného gymnázia Z. J. Mallu v Kremnici. Príbeh získal 3. miesto v kategórii II. A.

sikhľolas pre lavuta, o terneder lestar – o Aladaris sikhľolas pre brača the pre kontra. Terneder le Aladaristar o Imro sikhľolas pre cimbala. Andro gav le phure Andrišis kamenas o gadže vaš oda, hoj sas buťakero the paťivalo, lačo primašis. Phirelas the peskera bandaha te bašavel le barvale gadženge pro bijava the pro zabavi.

Kana o čhave barile ta phirnas te bašavel le dadeha the o čhaja gilavenas. Avka len prindžarnas o raja kana len vičinde te bašavel andro kupeli kaj bašavnas andre kafiterija. Mekfeder lendar sas o Aladaris, les vičinenas Koro, bo nadikhelas lačhes, jov sikhavlas savoren sar kempel te bašavel neve gila. Sas len ajci bašaviben, hoj barvalile. Sako jekh ačhila romňaha, o čhaja romenca. Sako jekh gela andro aver foro. Sar sas jekhetane ta bašavnas efa vaj ochto berš.

Mek sas sakones buťi: o Ondrej the o Imro kernas buťi le barenca. O Aladaris sar sas phureder avka koriľa the sas les romňi so sas kori. So duj džene phirenas palo gav. O Aladaris bašavlas pre lavuta the leskeri romňi Jolaňa gilavlas. O gadže len vaš oda denas chaben the churde love. O Aladaris sas lendar mekčoreder, afe džanelas mekfeder te bašavel. Sikhavelas le terne čhaven te bašavel. Savore so len sikhavelas phirenas pro konzervatorium the savore pes avri sikhade. Akanak hin lendar bare lavutara. Mekterneder lendar sas o Marci, oda na bašavlas, vaš oda les diňas leskero dad te sikhľol ande sikhľardĭ kaj sikhľilas zamočňikoske. Sar sas phureder ta len nasas ajci bašaviben sar verekana. Andro kafiteriji the andro hoteli sas moderna bandi. Ta ačhile te kerel le barenca, le barendar kernas muriki telo khera, o chaňiga kernas le barenca, kernas pivnici le barvale gadženge. Andro lomo kernas buter sar tranda berša. O Imros chudľa paťiv le prezidentostar sar mekfeder buťakero. O Ondrejis nasvaliľa the mulas andre špitaľa sar eftavardeš beršeskero. O Aladaris geľas the la romňaha andro koreskeri špitaľa vaš o kore the odoj mule. O lavutara the terne the phure dži adaďives leperen le Aladaris sar džanelas te sikhavel. O gadže andro gav dži adaďives vakeren hoj ajse Roma sar sas le phure Ondrejiskeri familija imar andro gav na avela.

Ada pelda mange vakerelas o raj Ľubo Tököli. Paľikerav leske.

RÓMSKY PRÍBEH: RÓMSKA HUDBNÍCKA RODINA

V jednej dedine žila istá rómska rodina. Mala šesť detí: štyroch chlapcov a dve dievčatá. Ich otec so ženou vyrábali tehly. Deti im pomáhali. Keď prišli domov, otec ich učil hrať. Najstarší sa volal Ondrej, ktorý sa učil na husliach, mladší – Aladár sa učil na viole a na kontrabase. Ďalší Imro sa učil na cimbale. Nerómovia v dedine mali starého Ondriša radi, pretože bol pracovitý a čestný a bol to dobrý primáš. Chodil aj so svojou kapelou hrať bohatým nerómom na svadby a na zábavy. Keď deti vyrástli tak chodili hrať s otcom a dievčatá spievali. Takto ich poznali páni a preto ich volali hrať do kúpeľov, kde hrali v kaviarni. Najlepší z nich bol Aladár, volali ho Slepý, pretože dobre nevidel, on učil hrať ostatných hrať moderné piesne. Tak veľa hrali, až z toho zbohatli. Každý z chlapcov sa oženil a dievčatá sa povydávali. Každé z detí odišlo bývať do iného mesta. Keď boli spolu, tak hrali sedem až osem rokov.

Okrem hrania mal každý ďalšiu prácu. Ondrej a Imro pracovali s kameňom. Ako Aladárovi pribúdali roky, tak strácal zrak, jeho žena bola tiež nevidiaca. Obidvaja chodili po dedine. Aladár hral na husle a jeho žena Jolana spievala. Nerómovia im za to dávali jedlo a drobné peniaze. Aladár bol z nich najchudobnejší, ale vedel najlepšie hrať. Učil hrať mladých chlapcov. Všetci mladí, ktorých učil, navštevovali konzervatórium a vzdelali sa. Dnes sú z nich významní muzikanti, huslisti. Najmladší bol Marci, ktorý nehral na žiadnom nástroji. Otec ho poslal do učenia za zámočníka.

Keď zostarli, už ich nevolali tak často hrať. V kaviarňach a hoteloch hrali modernú hudbou. Ešteže mali prácu s kameňmi. Z kameňov stavali múry domov, obkladali kameňom studne, stavali pivnice bohatým nerómom. V kameňolome pracovali vyše tridsať rokov. Imro dostal vyznamenanie od prezidenta republiky ako najlepší pracovník. Ondrej zomrel ako sedemdesiatročný. Aladár bol ku koncu života spolu manželkou v ústave pre nevidiacich. Mladší aj starší hudobníci dodnes spomínajú na Aladára, akým bol dobrým učiteľom. Nerómovia v dedine aj rozprávajú o tom, že takí skvelí Rómovia, ako bola rodina starého Ondreja, sa už nenarodí.

Za rozprávanie tohto príbehu patrí poďakovanie pánovi Ľubovi Tökölimu.

O SÚŤAŽI AMARI ČHIB – NÁŠ JAZYK

Amari čhib – Náš jazyk je dvojstupňová autorská literárna súťaž žiakov a žiačok základných škôl a základných špeciálnych škôl, ktorej cieľom je prehĺbiť záujem rómskych i nerómskych žiakov o rómsky jazyk, históriu jazyka, jeho uchovávanie a pomocou tvorby v rómskom jazyku ho spoločne s rómskou kultúrou rozvíjať a tiež dostať do povedomia väčšinovej spoločnosti.

Vyhlasovateľom súťaže je občianske združenie Romano kher – Rómsky dom.

Poslaním súťaže Amari čhib – Náš jazyk je prispieť k rozvoju rómskeho jazyka, prispieť k vyhľadávaniu talentovaných a nadaných žiakov a podporiť rozvoj ich literárneho talentu, rozvíjať tvorivé vedomosti a schopnosti žiakov vyvolať systematický záujem žiakov o rómsky jazyk a vytvárať trvalý kladný vzťah k rómskemu jazyku. Súťažné práce spočívajú v napísaní príspevku v rómskom jazyku (v štandardizovanej rómčine alebo v miestnom rómskom dialekte) v rozsahu najviac 700 slov vo worde bez obrázkov a grafických prvkov na jednu z nasledovných tém:

- a. Rómska rozprávka (Reprodukcia rozprávania členov komunity, resp. vlastná tvorba.)
- b. Naše rómske tradície (Opis tradičných rodinných, resp. komunitných zvykov a tradícií, napr. Vianoce, svadba, krst a iné...)
- c. Človek, ktorého si najviac vážim (Opis alebo úvaha).

Kontaktné údaje organizátora:

Romano Kher - Rómsky dom
Košícká 36, 821 08 Bratislava
Kontaktná osoba: Mgr. Agnes Horváthová
E-mail: romanokher7@gmail.com
Tel.: 0907/639 961

Romano Kher - Rómsky dom je občianske združenie so sídlom v Bratislave, zaregistrované na Ministerstve vnútra SR 5. februára 2007. Zameriava sa najmä na vzdelávanie detí a mládeže a na rozvoj rómskej kultúry.